

MAHDOLLISUUS LAPSELLE

VANHEMPIEN NÄKEMYKSIÄ ERITYISTÄ TUKEA
TARVITSEVIEN LASTEN JA NUORTEN HARRASTAMISEEN

Kyselyselvitys 2022

Tuuli Ahonen, Ilmaisun Huone -hanke (2020–2022)
projektikoordinaattori

SISÄLLYS

Johdanto	3
Yhdistys	4
Ilmaisun Huone -hanke	4
Aineisto ja menetelmät.....	5
Taustatyö.....	5
Aineistonkeruu.....	6
Tulokset.....	7
Taustatiedot.....	7
Harrastaminen tällä hetkellä.....	9
Harrastuksen elementit.....	12
Tiedon saanti	15
Osallistumista estävät tekijät.....	16
Osallistumista mahdollistavat tekijät.....	18
Millainen harrastus puuttuu	19
Pohdinta	22
Lähteet.....	30
LIITTEET	31

JOHDANTO

Erityistä tukea tarvitsevien lasten ja nuorten vapaa-ajan kartoittaminen oikeanlaisten harrastusten suunnittelussa on tärkeää. Harrastuskysely on osa Ilmaisun Huone -hankkeen (2020–2022) kehitystyötä, jonka tavoitteena on tuottaa harrastustoimintaa erityistä tukea tarvitseville lapsille, nuorille ja nuorille aikuisille.

Harrastajia on monenlaisia, joten harrastamisen muotoja tulee olla erilaisia. Yleisesti tunnetut ja tiedetyt harrastukset, esimerkiksi seurojen järjestämät, eivät automaattisesti sovellu kaikille. Erityisryhmillä on merkittävä riski jäädä harrastusten ulkopuolelle, jos ja kun esteetöntä, saavutettavaa tai muuten sopivaa harrastusta ei ole tarjolla. Tällä kyselyllä kartoitimme, millaista harrastusta vanhemmat toivovat lapsilleen, ja millaisille harrastuksille he näkevät olevan tarvetta.

Idea harrastuskyselyyn lähti huomattuamme, että kysyntä ja tarjonta eivät kohtaa. Erityisryhmille suunnatut ryhmät eivät käynnisty, kun osallistujia ei ole riittävästi toiminnan käynnistämiseen. Samaan aikaan vanhemmat harmittelevat, kun sopivia harrastuksia ei löydy tai niitä ei ole. Jotta Ilmaisun Huone -hankkeen tärkein tavoite toteutuu, on selvitettävä vastaako tarjonta tarpeeseen.

Ilmaisun Huoneen -hanke aloitti huhtikuussa 2020 koronasulun aikaan. Pandemia on vaikeuttanut toimintaa koko hankkeen ajan. Ryhmätoiminta on ollut kokonaan tai osittain suljettu. Onko pandemia suurin syy, miksi hankkeen harrastusryhmät eivät starttaa? Onko tarpeen suunnitella toisenlaista toimintaa?

Ilmaisun Huone -hankkeen tavoite ja tarkoitus on edistää lasten ja nuorten vuorovaikutustaitoja tuottamalla erityisryhmät huomioon ottavaa harrastustoimintaa pääkaupunkiseudulla. Tällä kyselyllä kartoitimme, millaista harrastusta erityislapset ja -nuoret tarvitsevat, ja mitkä ovat onnistuneen harrastuksen elementit.

Koimme tärkeäksi selvittää erityistä tukea tarvitsevien lasten, nuorten ja nuorten aikuisten harrastamista valtakunnallisesti. Haluamme jakaa tietoa hyödyttämään muita alan toimijoita sekä tahoja, jotka miettivät harrastusryhmien perustamista omassa kunnassa erityisesti tukea tarvitseville lapsille ja nuorille. Kiitos kaikille kyselyyn vastanneille ja tämän selvityksen tekoon osallistuneille!

Tutkimuskysymyksiä olivat:

- Millainen harrastustoiminta kiinnostaa, mille on tarvetta ja millainen toimii?
- Onko tuetulle harrastustoiminnalle tarvetta?
- Millaisia harrastuksia paikkakunnilta puuttuu?
- Mitkä asiat ovat harrastamisen esteenä?
- Miten tieto harrastuksista saadaan vanhemmille ja muille harrastuksista päättäville tahoille?

YHDISTYS

Ilmaisun Huone -hankkeen takana on Mahdollisuus lapselle ry. Yhdistys tarjoaa lapsille ja nuorille sekä heidän läheisilleen hyvinvointia edistävää toimintaa, jossa huomioidaan jokaisen osallistujan yksilölliset tarpeet. Yhdistyksen toiminnan tarkoituksena on edistää erityistä tukea tarvitsevien lasten ja nuorten sekä heidän perheidensä elämänlaatua. Mahdollisuus lapselle ry on perustettu vuonna 1992 vanhempainyhdistyksenä.

ILMAISUN HUONE -HANKE

Ilmaisun Huone -hanke kehittää erityisesti tukea tarvitsevien harrastustoimintaa.

Hankkeessa haluamme laajentaa ja kehittää harrastustoimintaa niin, että kaikille haluaville löytyy oma harrastus, taito- ja valmiustasosta huolimatta. Toiminta on suunniteltu erityisesti niille, joilla on kommunikaatio- ja vuorovaikutustaidoissa haasteita. Hanke toteutetaan Sosiaali- ja terveysalan järjestöjen avustamiskeskuksen (STEA) avustuksella.

Hanke on alkanut keväällä 2020 ja loppuu keväällä 2023. Tämän jälkeen Ilmaisun Huone jää osaksi muuta Mahdollisuus lapselle ry:n toimintaa.

AINEISTO JA MENETELMÄT

TAUSTATYÖ

Ennen harrastuskyselyn laatimista keräsimme taustatietoina vanhempien näkemyksiä harrastamisesta. Harrastustoimintamme yksi kohderyhmistämme ovat neuroepätyypilliset (esim. ADHD, autismikirjo sekä Tourette) lapset ja nuoret, joten kysyimme muutamia kartoittavia kysymyksiä edellä mainittujen lasten vanhemmille ja ammattilaisille tarkoitettussa Facebook-ryhmässä. Tämä ryhmä valikoitui sopivaksi alustaksi sen aktiivisuutensa takia. Kysyimme neljä harrastamiseen liittyvää kysymystä. Nämä vastaukset toivat kyselyyn taustatietoa ja ohjasivat harrastuskyselyn kysymysten asettelua. Kysymykset esitettiin ryhmässä huhtikuussa 2022.

Facebook -ryhmän kysymykset olivat:

- Oletteko etsineet tai tarvinneet lapselle harrastusta?
- Onko harrastus ollut helppo löytää?
- Oletteko etsineet liikuntaharrastusta vai olleet kiinnostuneita myös muusta toiminnasta?
- Oletteko kokeneet harrastuksen ylimääräisenä kuormittavana tekijänä?

Kysymykset valikoituivat hankkeen sisäisten keskustelujen pohjalta. Mietimme, mitkä asiat ovat mahdollisia harrastukseen osallistumiseen vaikuttavia tekijöitä vanhempien näkökulmasta. Kysymyksillä halusimme saada näkökulmia ohjatun harrastamisen kiinnostavuuteen, sen kuormittavuuteen, tiedonkulkuun, tarjontaan sekä toimivan harrastuksen elementteihin. Vastauksia kysymyksiin tuli noin 30 kappaletta.

AINEISTONKERUU

Kyselyselvityksen aineistonkeruumenetelmäksi valikoitui Microsoft Forms. Vastauksia kerättiin Formsin kautta ajalla 24.4.–15.5.2022. Ensimmäinen kysely oli tarkoitettu erityistä tukea tarvitsevien lasten ja nuorten (0–30-vuotiaiden) vanhemmille sekä muille tärkeille läheisille. Toinen kysely oli lapsille ja nuorille, joilla on erityisen tuen tarpeita. Kyselyjä jaettiin sosiaalisessa mediassa useita kertoja. Julkaisua jakoivat muun muassa yksityishenkilöt, Papunet, Autismiliitto, sekä Uudenmaan CP-yhdistys. Kyselyyn vastanneiden kesken arvottiin herkkukori.

Harrastuskyselyn alkuperäinen ajatus oli tehdä neljä erillistä kyselypohjaa: nuorten vanhemmille, lasten vanhemmille, erityistä tukea tarvitseville lapsille sekä erityistä tukea tarvitseville nuorille. Tällöin kysymyksissä olisi painotettu eri asioita, ja ne olisi muotoiltu eri tavalla kohderyhmän mukaan. Erilaisten lomakkeiden luonti ja kysymysten muokkaaminen olisivat myös vaikeuttaneet vastausten analysointia. Lisäksi vastaajan olisi pitänyt osata valita itselleen sopiva kysely neljästä eri vaihtoehdosta. Lasten ja nuorten erottelu tuntui vastaajan näkökulmasta raskaalta. Tavoitteena oli tehdä kyselyyn vastaaminen mahdollisimman helpoksi.

Päädymme tekemään vain kaksi kyselylomaketta, jotta vastaaminen olisi mahdollisimman helppoa: vanhemmille sekä erityistä tukea tarvitseville lapsille ja nuorille. Kyselylomakkeet erosivat toisistaan. Vanhempien kysely oli laajempi, siinä oli 20 kohtaa. Lasten ja nuorten kyselyssä oli 13 kohtaa. Kysymyksissä oli pakollisia ja vapaaehtoisia kysymyksiä. Ne oli valikoitu tutkimuskysymysten mukaan, jotta selvitys tuottaa haluttua tietoa harrastuksiin liittyen.

Vastaamiseen käytetty aika oli keskimäärin 10 minuuttia. Vastaukset olivat anonyymejä. Halutessaan vastaaja sai kyselyn päätteeksi osallistua palkinnon arvontaan. Arvontaan osallistuttiin erillisellä lomakkeella. Näin varmistimme vastausten anonyymiyden.

Vanhempien lomakerakenne

1. Taustatiedot 2. Harrastaminen tällä hetkellä 3. Harrastuksen elementit 4. Tiedon saanti 5. Estävät tekijät 6. Mahdollistavat tekijät 7. Mikä harrastus puuttuu.

Lasten ja nuorten lomakerakenne

1. Taustatiedot 2. Mitä haluaisit harrastaa 3. Harrastaminen tällä hetkellä 4. Harrastuksessa on tärkeää 5. Taitojen oppiminen

Kyselyn vastaukset käsitteli Ilmaisun Huone -hankkeen projektikoordinaattori. Kyselyt poistettiin raportin kirjoittamisen jälkeen Microsoft Forms -alustalta. Arvontalomake ja siihen liittyvät tiedot poistettiin heti arvonnin suorittamisen jälkeen.

TULOKSET

Tässä luvussa esittelemme harrastuskyselyissä esiin tulleita tuloksia. Tulokset esitellään teemoittain: 1. Taustatiedot 2. Harrastaminen tällä hetkellä 3. Harrastuksen elementit 4. Tiedon saanti 5. Estävät tekijät 6. Mahdollistavat tekijät ja 7. Mikä harrastus puuttuu.

Lasten ja nuorten kyselyssä vastausten määrä jäi alhaiseksi, eikä siten tuottanut riittävästi tietoa selvityksen toteutumiseksi. Raportissa keskitymme tarkastelemaan vanhempien täyttämää kyselyä. Lasten ja nuorten kyselyn tuloksia tuodaan lyhyesti esille ja ne tuovat pohdintaan erilaista näkökulmaa. Lasten ja nuorten ajatuksia on käyty hankkeessa keskustellen läpi ja ne otetaan huomioon toiminnan kehittämisessä.

TAUSTATIEDOT

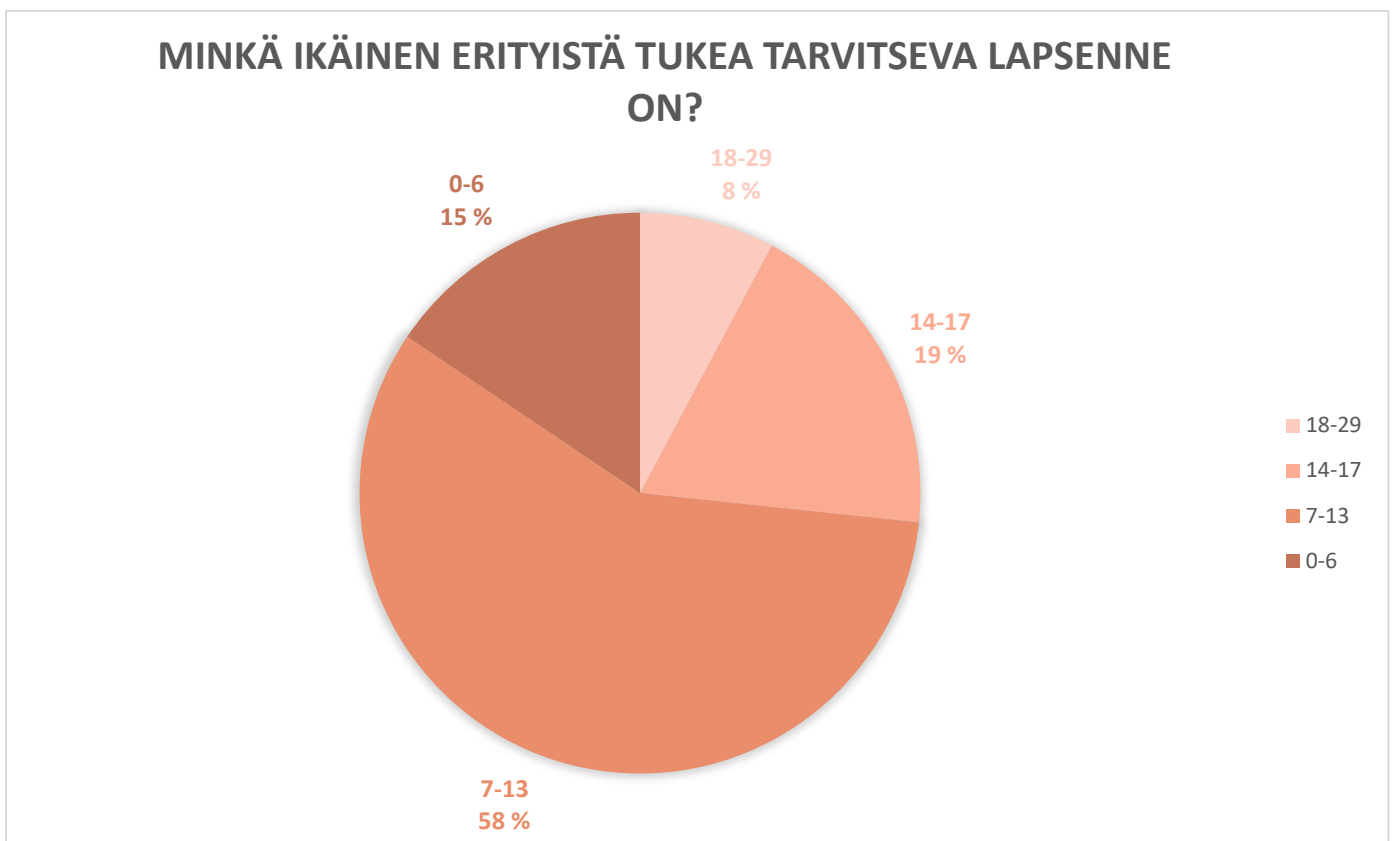
Vanhempien harrastuskyselyyn vastasi yhteensä 90 henkilöä. Heistä 89 vastasi vanhemman roolissa ja yksi työntekijänä. Lasten ja nuorten kyselyyn vastasi 11 henkilöä. Yhteensä vastauksia kyselyihin tuli siis 101.

Kysytyt taustatiedot vanhempien kyselyssä olivat: missä päin Suomea asutaan, missä roolissa vastaaja täyttää kyselyn sekä lapsen ikä. Lasten ja nuorten kyselyssä kysytyt taustatietoja kartoittavat kysymykset olivat: millä alueella asut ja minkä ikäinen olet.

Vastauksia kyselyihin tuli eri puolilta Suomea. Merkittävästi eniten vastauksia saatiin pääkaupunkiseudulta (39 %) ja toiseksi eniten Pirkanmaalta 8,9 %. Kolmanneksi eniten vastauksia tuli Uudeltamaalta, Kanta-Hämeestä sekä Varsinais-Suomesta (kaikista 7,8 %).

Lasten ja nuorten kyselyyn tuli 11 vastausta. Vastauksia saimme 7–27-vuotiailta. Vastaajien keski-ikä oli 16. Suurin osa vastauksista tuli pääkaupunkiseudulta. Muutaman vastauksen saimme muista Uudenmaan kunnista sekä Varsinais-Suomesta ja Päijät-Hämeestä.

Harrastuskyselyyn vastanneiden vanhempien erityistä tukea tarvitseva lapsi oli iältään yli puolella 7–13-vuotias. Teknisistä syistä kysymyksessä pystyi valitsemaan vain yhden vaihtoehdon.

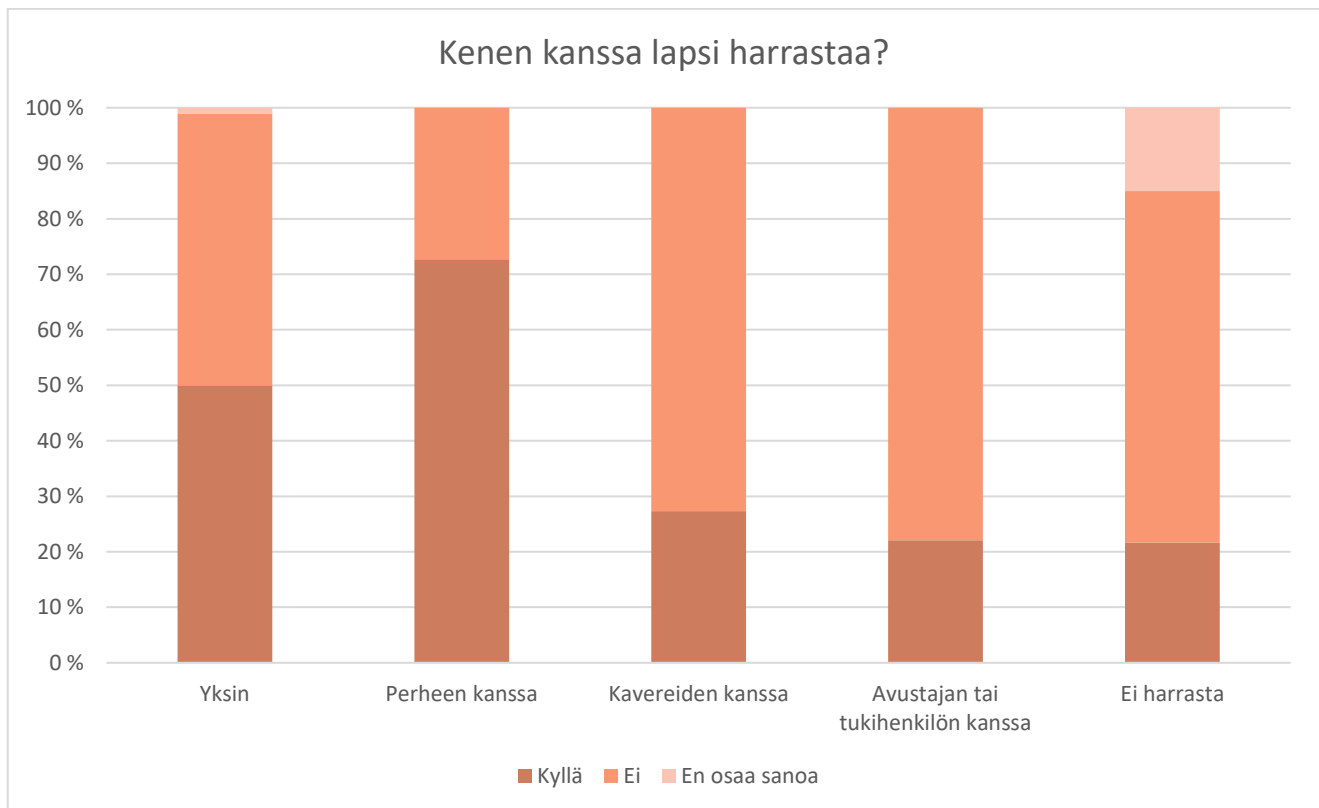
Kuva 1 Lapsen ikä – vanhempien kysely

HARRASTAMINEN TÄLLÄ HETKELLÄ

Tämänhetkistä harrastamista kartoitimme neljällä kysymyksellä.

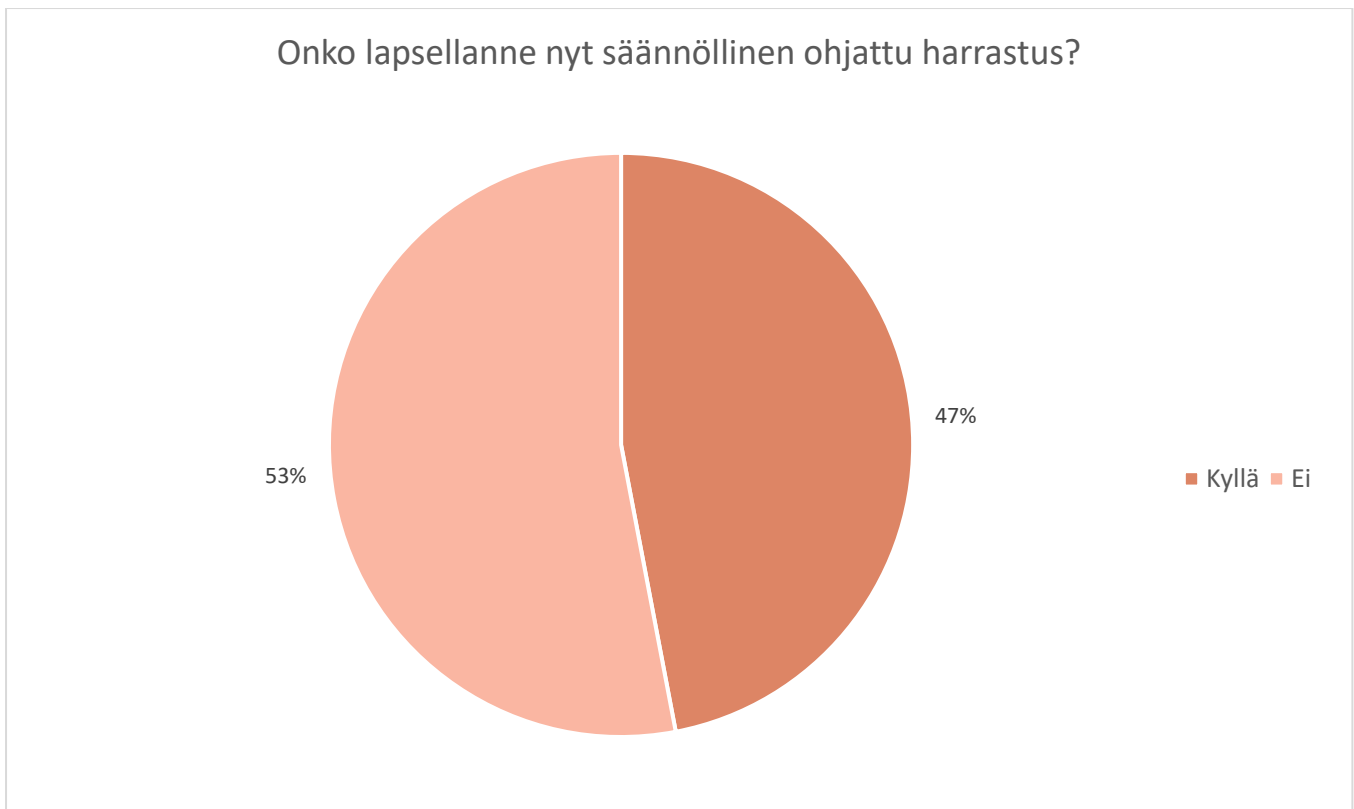
Osion kysymykset olivat:

- Kenen kanssa lapsi harrastaa?
- Onko lapsella ohjattua harrastusta?
- Mitä lapsi harrastaa?
- Mikä taho harrastuksen järjestää?

Kuva 2 - Kenen kanssa lapsi harrastaa – vanhempien kysely

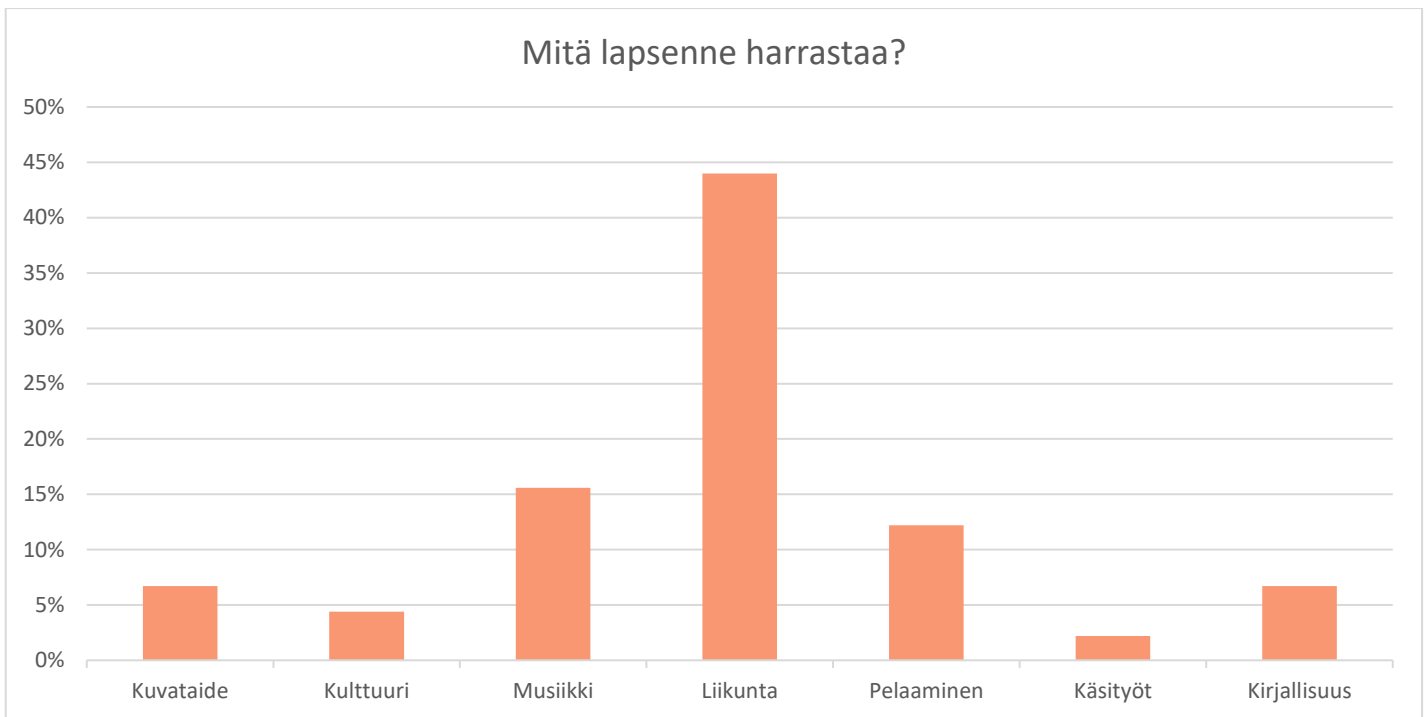
Suurin osa vastanneiden lapsista harrastaa yhdessä perheen kanssa. Noin puolet lapsista harrastaa myös yksin. Kavereiden sekä avustajan kanssa harrastaminen on kyselyn mukaan vähäistä.

Kuva 3 - Onko lapsellanne säännöllinen ohjattu harrastus? – vanhempien kysely

Säännöllisellä ohjatulla harrastuksella tarkoitetaan tässä kysymyksessä toistuvaa ohjattua harrastusta esimerkiksi seurassa, järjestössä tai kerhossa koulun jälkeen. Hieman alle puolet harrastavat ohjatusti. Toistuvuuden määrää ei määritelty. Harrastus voi toistua esimerkiksi kerran viikossa, kerran kahdessa viikossa tai kerran kuussa.

Mitä lapsenne harrastaa -kysymyksessä oli seitsemän vaihtoehtoa + muu. Liikuntaa harrastetaan ylivoimaisesti eniten. Musiikki sekä pelaaminen ovat melko lähekkäin harrastajaprosesteissa. Muuta harrastamista olivat muun muassa ratsastus ja muut hevosiin liittyvät aktiviteetit, partio, pyöräily sekä kokkiskerho. Muu-kohtaan vastasi 21 vastaajaa.

Kuva 4 - Mitä lapsenne harrastaa? – vanhempien kysely

Mikä taho järjestää lapsenne harrastuksen -kysymykseen vastasi 55 ihmistä. Harrastustoimintaa tarjoavat tahot jakautuivat melko tasaisesti seurojen, järjestöjen, kunnan sekä yritysten kesken. Lapsi harrastaa vähiten omassa koulussa.

Säännöllistä ohjattua harrastusta kysyttiin myös **lasten ja nuorten** kyselyssä. Vastanneista kuudella on säännöllinen ohjattu harrastus. Lähes kaikki vastasivat harrastavansa jotain liikuntaa. Lapset ja nuoret, joilla ei ole ohjattua harrastusta, vastasivat Miksi sinulla ei ole ohjattua harrastusta -kysymykseen. Päälimmäisin syy ohjatun harrastuksen puuttumiselle oli se, että sopivaa harrastusta ei ole löytynyt.

HARRASTUKSEN ELEMENTIT

Hyvän ja toimivan ohjatun harrastuksen elementtejä kartoitettiin vanhempien kyselyssä kahdella kysymyksellä:

- Mitkä asiat ovat harrastuksessa tärkeimmät?
- Mitä taitoja harrastuksessa olisi hyvä oppia?

Mitkä asiat ovat harrastuksessa tärkeimmät – kysymyksessä oli 13 vastausvaihtoehtoa + muu. Vastaajia ohjeistettiin valitsemaan omalle perheelle kolme harrastuksessa tärkeintä asiaa. Vastaajat valitsivat vaihtoehdoista 1–8 asiaa.

Tärkeimmiksi asioiksi nousivat:

- Harrastuksessa saa edetä omaan tahtiin.
- Ohjaajien ammattitaito.
- Sijainti.

Vastauksia sai halutessaan täydentää. Muu–vastausvaihtoehdossa sekä vastausten täydennyksissä tärkeäksi asiaksi harrastuksessa nousee harrastuksen mielekkyys lapselle, jota ei kyselyssä erikseen kysytty.

”Vapaa-ajan avustaja ehdoton”

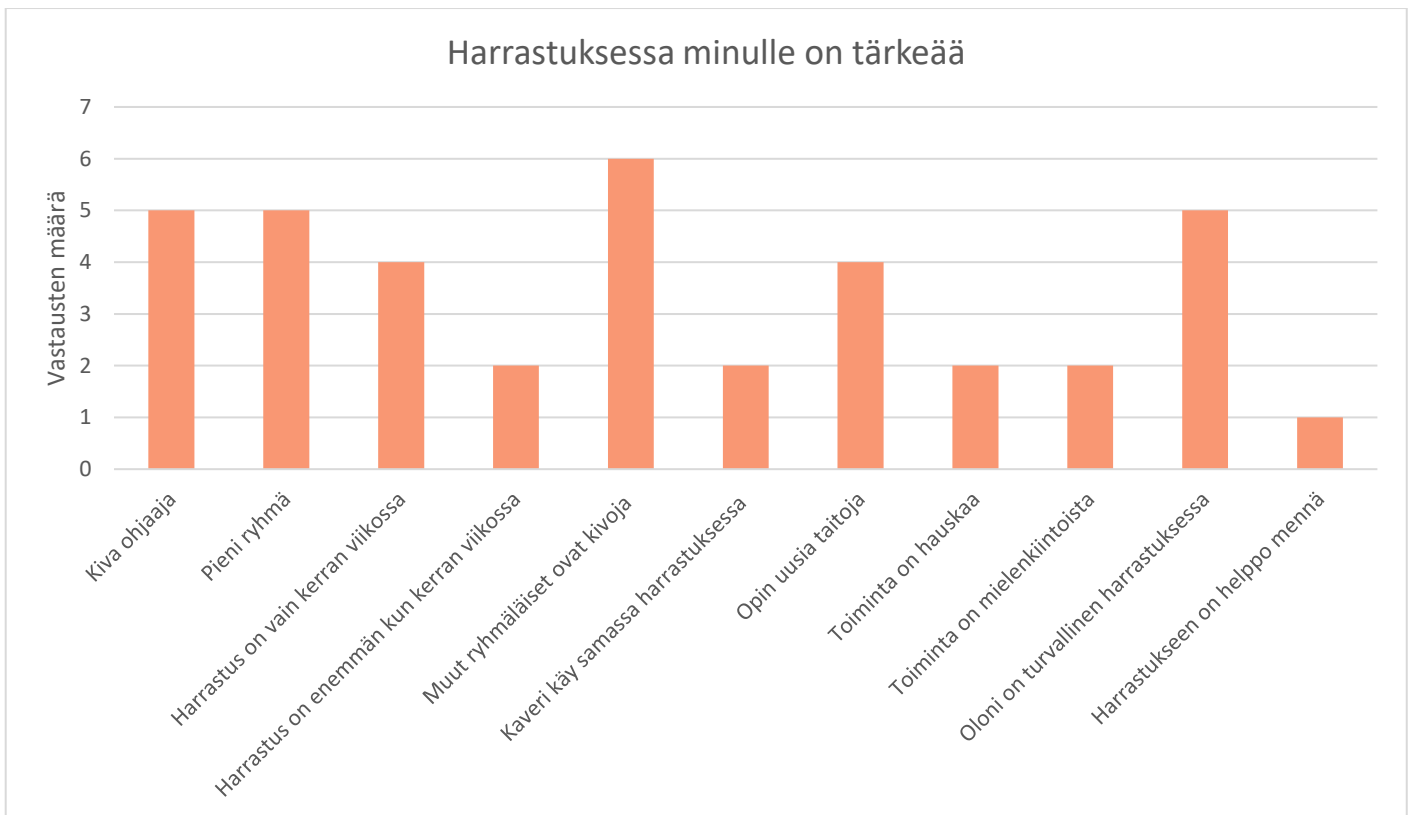
”Ohjaajien taito kohdata erityislapsia”

”Meillä olisi tärkeintä, että olisi lähellä ja helppo mennä.”

”Myös rauhallisuus, ärsykeettömyys ja henkilökohtainen tila ovat tarpeellisia”

Lapsilta ja nuorilta kysyimme mikä harrastuksessa on tärkeää. Tämän lisäksi oli väittämiä harrastuspaikkaan liittyen.

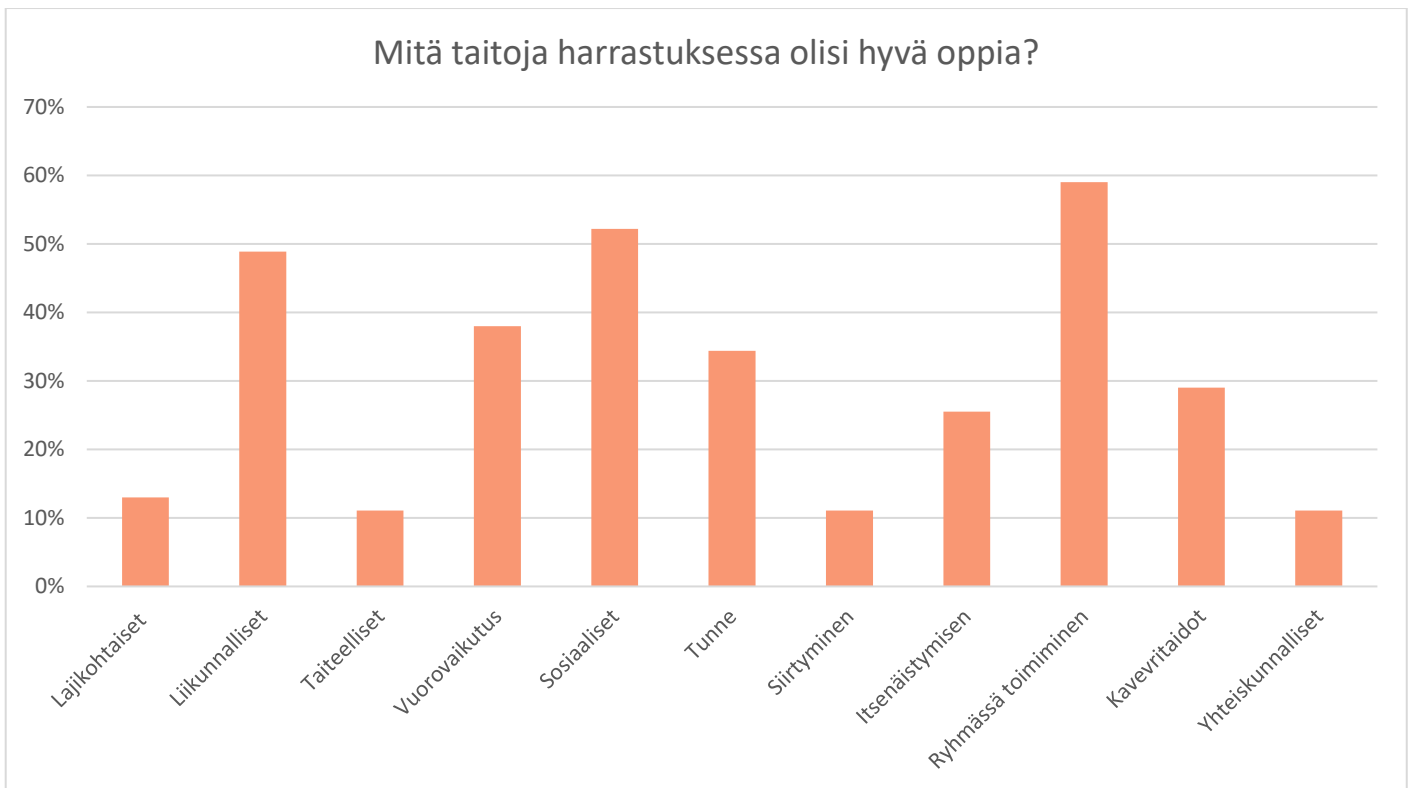
Kyselyssä ohjeistettiin valitsemaan kolme tärkeintä asiaa harrastuksessa. Vaihtoehtoja valittiin 1–6.

Kuva 5 – Harrastuksessa minulle on tärkeää – lasten ja nuorten kysely

Harrastuksessa tärkeinä elementteinä korostuvat, että muut ryhmäläiset ovat kivoja, ohjaaja on kiva, ryhmä on pieni ja se, että olo on turvallinen. Harrastuspaikan toivotaan olevan rauhallinen ja sellainen, jossa on muitakin enemmän tukea tarvitsevia henkilöitä. Harrastuspaikka koulun lähellä ei ole tärkeää.

Mitä taitoja harrastuksessa olisi hyvä oppia -kysymyksessä ohjeistettiin valitsemaan 11 vastausvaihtoehdosta enintään kolme. Kysymyksessä pystyi vastaamaan myös en osaa sanoa tai muu. Vastaajat valitsivat 1–9 lapselle tai perheelle tärkeää taitoa.

Kuva 6 - Mitä taitoja olisi hyvä oppia? – vanhempien kysely

Vanhemmat arvioivat tärkeimmiksi taidoiksi ryhmässä toimimisen, sosiaaliset taidot sekä liikunnalliset taidot. Myös tunne- ja vuorovaikutustaitojen oppiminen nousivat tärkeiksi. Neljä vastaajaa ei osannut kertoa, mitä taitoja olisi hyvä oppia. Vastauksia sai halutessaan täydentää.

”Tärkeintä olisi, että lapsi pääsisi tekemään ja oppimaan itselleen mieluisia asioita samanhenkisten ihmisten kanssa - samalla saaden myönteisiä sosiaalisia ja vuorovaikutuksellisia kokemuksia, jopa mahdollisesti löytää sitä kautta kavereita.”

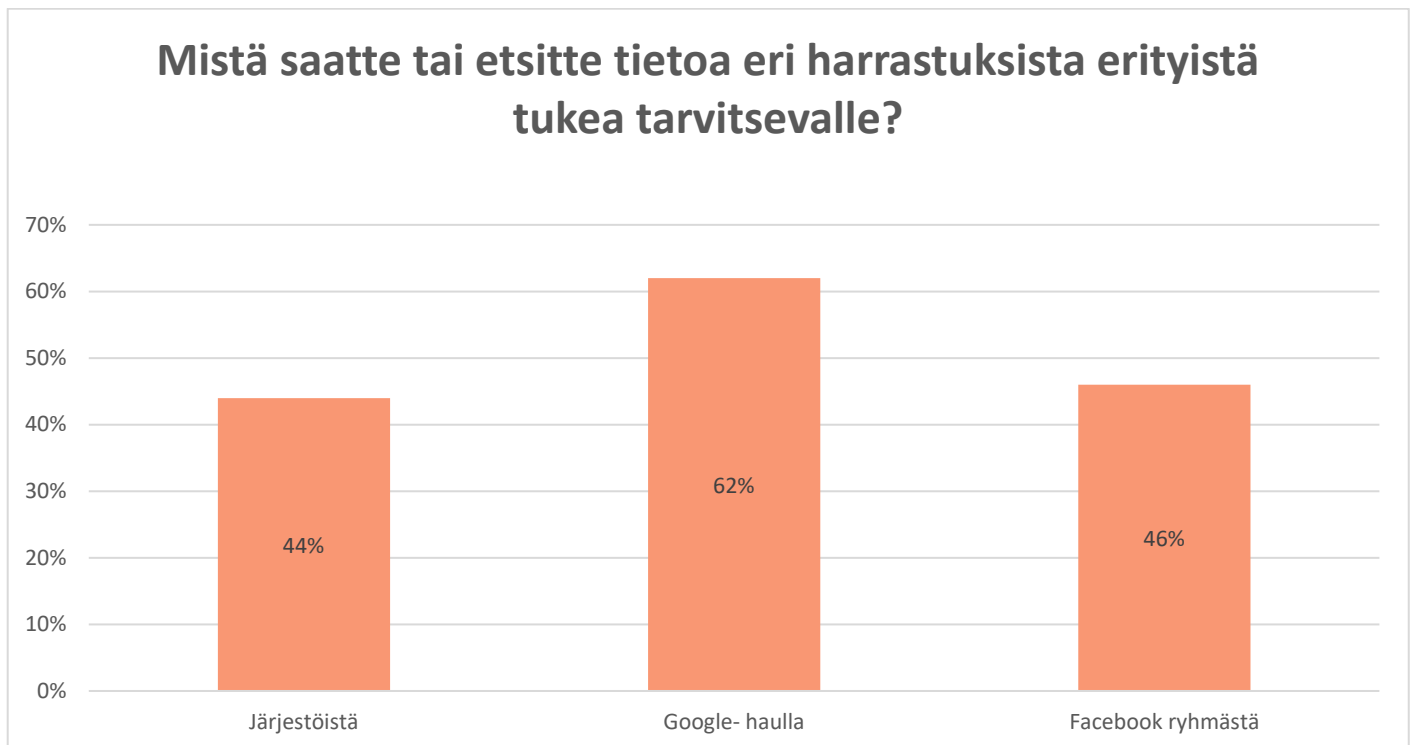
”Yhteisöllisyyttä, kaveritaitoja”

Lapsilta ja nuorilta kysyimme, mitä taitoja he haluaisivat oppia harrastuksessa. Lähes kaikki vastasi haluavansa oppia liikunnallisia taitoja. Toiseksi eniten lapset ja nuoret haluavat oppia sosiaalisia taitoja ja kolmanneksi eniten tunnetaitoja.

TIEDON SAANTI

Tiedon saantiin liittyviä kysymyksiä oli vanhemmille tarkoitettussa kyselyssä kaksi:

- Mistä saatte tai etsitte tietoa eri harrastuksista erityistä tukea tarvitsevalle?
- Mistä toivoisitte saavanne tietoa erityistä tukea tarvitsevien harrastusmahdollisuuksista?

Kuva 7 - Mistä saatte tai etsitte tietoa? – vanhempien kysely

Vastausvaihtoehtoja oli kahdeksan vaihtoehtoa + muu. Vastajat valitsivat vastausvaihtoehtoista 1–5 itselleen sopivaa, ohjeistusta määrästä ei ollut.

Tietoa haettiin tai saatiin kaikista eniten Google-hauilla. Facebook-ryhmät olivat toiseksi suosituin alusta saada tietoa. Kolmanneksi sijoittuivat järjestöt. Vastauksista ei ilmennyt mistä Facebook-ryhmistä tietoa saa. Kaikista vähiten tietoa saatiin tai haettiin sosiaalityön kautta, vain kolme vastaajaa valitsi tämän.

Toiveita, siitä mistä tietoa harrastusmahdollisuuksista saa, kysyttiin avoimella kysymyksellä. Tähän vastasi 56 henkilöä.

Avoimissa vastauksissa tiedon saannin kohteena korostuivat koulu, lapsen ja nuoren kannalta oleelliset sosiaali- ja terveystalvelut sekä kaupungit ja kunnat.

Eniten tietoa kaivattiin lapsen tai nuoren koulun kautta, mikä ilmeni 15 vastauksessa. Vanhemmat toivovat saavansa tietoa harrastusmahdollisuuksista kuntien vammaispalveluista sekä löytyvän kuntien verkkosivuilta.

"Koulujen eli erityisluokkien opettajien kautta"

"Toivoisin että kaupungit ja kunnat tulisivat rymisten mukaan auttamaan niin omia liikuntajärjestöjä, että yksityisiä, niin teitä kuin lajikohtaisia järjestöjä tukemaan, että harrastusryhmät olisivat moninaisempia, eri liikuntakykyisiä huomioivia, ja päätavoitteena olisi ILO HARRASTAA YHDESSÄ KAIKKI!! KIITOS :)"

"Sossu, neuvola, päiväkotit, koulut, lasten psykiatria."

"Kunhan olisi kootusti! Vanhempainilloista."

Sosiaali- ja terveystyöpalvelut kuten poliklinikat, sairaala ja muu lasta ja nuorta hoitava taho mainittiin tiedon lähteenä 10 kertaa. Palvelut, joista harrastustietoa halutaan, vaihtelivat psykiatrisen poliklinikasta lääkäriin ja hoitavaan tahoan.

OSALLISTUMISTA ESTÄVÄT TEKIJÄT

Hyvin oleellista tällä kyselyllä oli selvittää konkreettisia tekijöitä, jotka estävät tai mahdollistavat harrastukseen osallistumista. Vaihtoehtoina oli niin ulkoisia kuin sisäisiäkin tekijöitä.

Kuva 8 – Suurimmat estävät tekijät – Vanhempainkysely

Mitkä tekijät estävät tai hankaloittavat lapsen harrastukseen osallistumista - kysymyksessä oli yhteensä 14 väittämää. Näihin vastattiin vaihtoehdoilla: ei estä osallistumista, estää jonkin verran, estää täysin tai en osaa sanoa. Kysymys oli pakollinen (90 vastausta).

Harrastamista eniten estävät tekijät: lapsi ei pärjää isossa ryhmässä, sopivaa harrastusta ei löydy tai sitä ei ole.

Seuraavien väittämien koettiin estävän jonkin verran osallistumista. Osa näki nämä tekijät täysin harrastusta estävinä.

- Lapsi on pelokas aloittamaan uuden harrastuksen.
- Harrastaminen on liian tavoitteellista.
- Lapsen sosiaalisten taitojen haasteet.
- Lapsen haasteet keskittymisessä.

Suurimman osan tämän osion väittämistä arvioitiin vaikeuttavan harrastukseen osallistumista eli estävän jonkin verran. Toisaalta "ei estä" vastattiin yhtä paljon kuin "estää jonkin verran".

- Ohjattu harrastus ei kiinnosta lasta.
- Sopivaan harrastukseen on liian pitkä matka.
- Harrastaminen on liian kallista.
- Lapsella ei ole harrastuskaveria.
- Lapsen motoriikan haasteet.

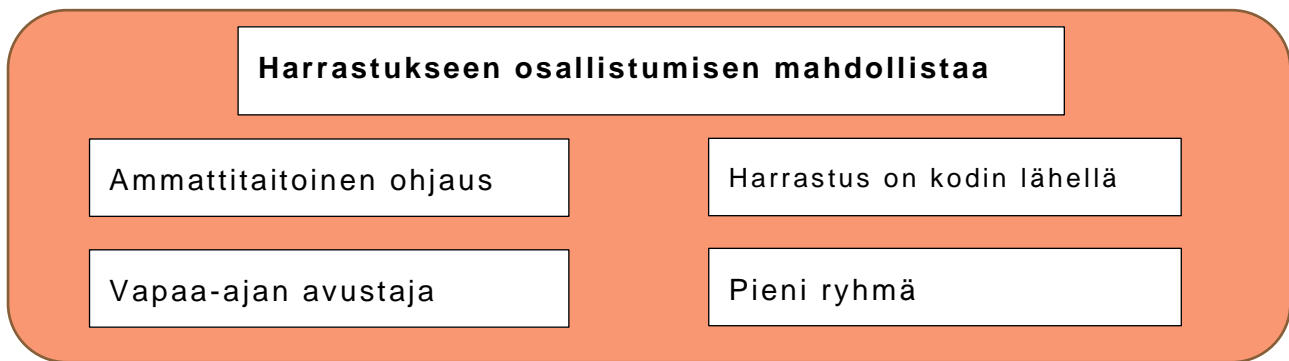
Väittämät, jotka eivät estä osallistumista suurimmalla osalla vastanneista.

- Lapsella ei ole tarvittavia apuvälineitä.
- Harrastukselle ei ole aikaa.
- Lapsella ei ole harrastuksessa tarvittavia varusteita.

OSALLISTUMISTA MAHDOLLISTAVAT TEKIJÄT

Mitkä tekijät mahdollistavat tai helpottavat lapsen harrastukseen osallistumista - osiossa oli 15 väittämää. Vastausvaihtoehdot olivat: mahdollistaa osallistumisen, helpottaa jonkin verran, ei helpota osallistumista ja en osaa sanoa. Vastausprosentit jakautuivat suurimmassa osassa väittämiä hyvin tasaisesti.

Alla on listattuna kaikki väittämät kategorioittain: ensin osallistumista mahdollistavat asiat ja viimeisenä osallistumiseen vähiten vaikuttavat asiat.

Kuva 9 - Harrastukseen osallistumista mahdollistavia tekijöitä - Vanhempien kysely

Osallistumista eniten mahdollistavat asiat:

- Ammattitaitoinen ohjaus (kokemusta, koulutusta erityistä tukea tarvitsevistä)
- Vapaa-ajan avustaja
- Pieni ryhmä (enintään 8 harrastajaa)
- Harrastus on kodin lähellä

Helpottaa jonkun verran harrastukseen osallistumista:

- Vapaa-ajan taksimatkat
- Aistien yli ja -aliherkkydet huomioiminen harrastuksessa
- Harrastuksesta löytyy vertaisia (ikä ja taidot ovat samankaltaisia)
- Harrastuksessa käy joku kaveri.
- Ryhmän sisällön yksilöllinen suunnittelu
- Taloudellinen tuki harrastamiseen
- Vaihtoehtoisten kommunikointivälineiden käyttö harrastuksessa.
- Huoltaja voi olla mukana harrastuksessa.

Tekijöitä, joiden vaikutus harrastukseen osallistumiseen ei ollut niin suuri, liittyivät harrastuspaikkaan. Esteettömyys, sijainti koulun lähellä sekä harrastus siellä missä muutkin lapset/nuoret käyvät mahdollistivat osallistumisen vain muutamille vastanneista.

Vastaajat saivat täydentää ja kertoa muita mahdollistavia ja estäviä tekijöitä harrastuksessa.

”Esteitä: Kilpailulajit, joissa hyvä suoritus tavoitteena (suorituskeskeisyys). Liian suuri osallistujamäärä. Liikaa aistiärsykyksiä samanaikaisesti esim. urheiluhalli, jossa paljon lapsia. Mahdollisuuksia: Aikuisen/ohjaajien läsnäoloa, nepsy-tuntemusta, yhteistä mukavaa olemista ulkoilun tai esim. retkeilyn parissa.”

”Ei täällä Helsingissä ole mitään harrastuksia erityislapsille.”

”Ohjaaja, joka kuuntelee ja ymmärtää autistin haasteet ja sosiaalisen jännittämisen, ohjaaja osaa olla positiivinen ja salliva, iloinen.”

”Paikkakunnalla ei ole erityislapsien harrastusmahdollisuutta! (Autismi)”

MILLAINEN HARRASTUS PUUTTUU

Kyselyn lopussa sai vastata omin sanoin, millainen harrastus omalta paikkakunnalta vielä puuttuu. Tähän kysymykseen tuli 59 kappaletta vastauksia.

Vastauksia ei haluttu ohjata mihinkään suuntaan, joten kysymys esitettiin avoimena kysymyksenä. Vastaajat saivat vapaasti kertoa ja kuvailla harrastusta, jollaisen he alueellensa haluaisivat. Harrastuksia kuvailtiin niin ajallisesti, laadullisesti kuin sisällöllisestikin. Vastaajat kertoivat konkreettisia harrastuksia, sekä millainen harrastuksen tulisi olla.

Vastaukset jaettiin seuraaviin kategorioihin: liikunnalliset, luovat, tekniset, musiikilliset, luontoon liittyvät sekä muut harrastukset; ajallinen ympäristö ja harrastuksen laadullinen sisältö.

Analysoinnin tueksi harrastuksen sisältöön liittyvät asiat jaoteltiin vielä teemoihin. Teemoja olivat ohjaajat, kohderyhmä, tekemiseen ja toiminnan järjestämiseen liittyvät asiat, tuki ryhmässä, ajallinen kesto sekä hinta.

”Kaikki sellaiset, minne vanhempi voisi mennä yhdessä lapsen kanssa ja ne olisivat järkevään aikaan.”

"Pieni ryhmä esim. liikuntaan, musiikkiin painottuen jossa olisi ohjaaja lähes jokaiselle lapselle erikseen, jotta myös puhumattomat ja fyysistä ohjausta tarvitsevat voisivat osallistua, kun omaa vapaa-ajan avustajaa ei saa."

"Erityistä tukea tarvitsevien partio, liikuntavammaisten LIIKUNTA ylipäätään uupuu TÄYSIN :("

"Erityisen tuen lapsille ei ole ollenkaan harrastus mahdollisuuksia"

"Monipuolinen, kannustava, erilaiset huomioiva, lajillisesti laaja eikä vain yhtä asiaa."

"Jotain liikunnallista toimintaa, joka ei olisi liian tavoitteellista, ei tarvitsisi treenata kilpailuita tai esityksiä varten ja väkisin opetella asioita. Harrastamisen ilo katoaa, kun ei saa edetä omaan tahtiin ja jää toisista jälkeen."

Eniten toivottuja harrastuksia olivat liikunta (54 mainintaa) ja tanssi, jonka voi myös mieltää luovaksi toiminnaksi. Parkouria toivottiin yhteensä neljä kertaa. Muita lajeja ja tapoja liikkua toivottiin maksimissaan kolme kertaa, muun muassa koripallo, jalkapallo ja lajikokeilut.

Taidetoimintaa toivottiin seitsemän kertaa, kuvataidetta kuusi kertaa ja tarinoiden tekoa toivoi yksi vastaajista. Musiikkia toivottiin yhdeksän kertaa. Vastauksiin sisältyivät musiikki yleisenä toiveena sekä soittaminen. Luontoon liittyviä harrastuksiin lueteltiin ratsastus sekä partio, yhteensä neljä mainintaa. Muihin harrastuksiin listattiin englannin kieli sekä kokkikerho.

Ohjaajiin sekä sisältöön liittyi paljon toiveita ja odotuksia. Eniten ohjaajilta toivotaan tietoa ja taitoa ottaa jokaisen lapsen tai nuoren erityistarpeet huomioon. Ohjaajia tulisi ryhmässä olla vähintään kaksi henkilöä, tai jopa lähes jokaiselle osallistujalle oma ohjaaja.

Harrastuksen suunnitteluun ja sisältöön liittyvät toiveet koskivat pääasiassa harrastuksen järjestämistä. Toivottiin, että harrastuksessa saisi tehdä asioita oman kiinnostuksen mukaan, edetä omaan tahtiin ja saada yksilöllistä ohjausta. Harrastuksen ei haluta olevan suorituskeskeistä tai tavoitteellista. Ohjauksen toivottiin olevan jatkuvaa. Toisaalta toivottiin, että toiminta ei olisi liian ohjattua.

Lasten ja nuorten kyselyssä kysyttiin mitä haluat harrastaa sekä kuinka paljon koululaiskyselyssä (2020) eniten toivotut harrastukset kiinnostavat.

Avoimena kysymyksenä kysyttiin mitä haluaisit harrastaa. Näissä vastauksissa korostuivat liikunnalliset harrastukset sekä struktuuriltaan tai sisällöltään vapaammat harrastukset. Toisaalta harrastusta oli rajattu tarkemmin, verrattuna vanhempien kyselyyn.

"Tanssi, joka ohjattua tanssia ammattitanssijan/ammattitanssijan opettajan ohjattua tuntia jossa voisi olla erilaisia tanssi lajeja/tyylejä"

"Vapaa harrastusryhmä jossa eri asioita joka viikko"

"Kiipeilyä, sirkusta tai painia"

Koulukyselyssä (OKM 2020) suosituimmaksi harrastukseksi noussut parkour kiinnostaa lasten ja nuorten kyselyssä vain kolmea vastaajaa. Ruoanlaitto, kuvataide, tanssi, kädentaidot ja teatteri olivat harrastuksia, jotka keräsivät eniten kiinnostusta (asteikko kiinnostaa tosi paljon, kiinnostaa ja kiinnostaa vähän).

POHDINTA

Tämän kyselyn tarkoituksena oli selvittää erityistä tukea tarvitsevien lasten ja nuorten harrastamiseen vaikuttavia seikkoja.

Kyselyllä halusimme erityisesti selvittää:

- Onko tuetulle harrastustoiminnalle tarvetta.
- Millaisia harrastuksia paikkakunnilta puuttuu erityistä tukea tarvitseville lapsille ja nuorille.
- Miten toiminnasta saadaan saavutettavaa ja esteetöntä.
- Mitkä asiat ovat harrastamisen esteenä.
- Miten tieto harrastuksista saadaan vanhemmille ja muille harrastuksista päättäville tahoille.
- Mitkä ovat onnistuneen harrastuksen elementit.

Tässä pohdinnassa käyn ensin läpi mitä vastauksia näihin kysymyksiin saimme ja vertailen niitä tutkimuksiin, yhdistyksemme toimintaan sekä opinnäytetyöhöni ”Erityislasten liikuntaharrastuksiin osallistumiseen vaikuttavia tekijöitä Helsingissä. (2017)” Tämän jälkeen käyn läpi mitä muuta kyselyn avulla selvitimme, mitä olisi voitu tehdä toisin ja lopuksi toiveita tulevaan.

Onko tuetulle harrastustoiminnalle tarvetta?

Tuetulla harrastustoiminnalla tarkoitamme pienryhmätoimintaa, jossa on vähintään kaksi ohjaajaa. Tuetussa toiminnassa ohjaajat auttavat ja tukevat osallistujia harrastukseen osallistumisessa.

Kyselyn mukaan monen harrastus estyy isojen ryhmäkokojen takia. Aistikuorma kasvaa eikä ohjaajia ole tarpeeksi, jotta yksilöllinen tuki onnistuisi. Tarpeen tuetulle harrastustoiminnalle olemme huomanneet myös Mahdollisuus lapselle ry:n toiminnassa. Meille ohjautuu joka vuosi lapsia ja nuoria, joiden harrastaminen ei ole sujunut muualla. Tarve tuetulle toiminnalle vaihtelee. Kyselyn mukaan tuettua

toimintaa voidaan tarvita esimerkiksi, kun lapsi on hyvin ujo, keskittymisessä on haasteita, sosiaalisia taitoja ja ryhmässä toimimista harjoitellaan tai osallistujalla on aistiyliherkkyyksiä.

Opinnäytetyössäni (2017) totesimme jo tarpeen tuetulle harrastustoiminnalle. Opinnäytetyössä selvitimme harrastustoimintaan osallistumiseen vaikuttavia tekijöitä. Haastattelimme opinnäytetyöhön 10 erityislapsen vanhempaa ja kävimme läpi monia tutkimuksia aiheeseen liittyen. Vastauksissa tuli ilmi, että riittävä ohjaajien määrä, pieni ryhmä, sovellettu ja ei tavoitteellinen toiminta mahdollistaisi monen lapsen toimintaan osallistumisen.

Tuetulla harrastustoiminnalla pystytään tukemaan varsinkin kehitysvammaisten ja autismikirjon nuorten ystävyysuhteita. Kun sosiaaliset taidot ovat puutteelliset, on hankala muodostaa ja ylläpitää uusia sosiaalisia suhteita.

Marjo-Rita Mäkäräinen tutki väitöskirjassaan kehitysvammaisten lasten ystävyysuhteita. Väitöskirjaan osallistuneista huoltajista suurin osa arvioi kehitysvammaisen lapsensa ystävyysuhteiden määrän riittämättömäksi. Suurimmalla osalla ei ollut ystäviä koulun ulkopuolella. Tarve sosiaaliseen kanssakäymiseen on kuitenkin olemassa, puuttuvista ystävyysuhteista huolimatta. Tämä toi esille suuren tarpeen saada tilaisuuksia tutustua ystäviin ja luoda ystävyysuhteita. (Mäkäräinen, 2022.)

Vähäiseen ystävien määrään vaikuttaa moni asia. Päälimmäisenä on kuitenkin lasten tuen tarve. Kehitysvammaisen lapsi monesti tarvitsee tukea liikkumiseen ja toimimiseen sekä sosiaalisten suhteiden luomiseen ja ylläpitämiseen. Vanhemmat kokivat, että aikuisen taholta tuleva tuki ystävyysuhteissa on erityisen tarpeellista yksilöllisten tuen tarpeiden vuoksi. (Mäkäräinen, 2022.)

Millaisia harrastuksia paikkakunnilta puuttuu?

Monelta paikkakunnalta puuttuu paljon harrastuksia erityistä tukea tarvitseville lapsille ja nuorille. Suurin osa kyselyyn vastanneista toivoo jotain liikunnallista harrastusta. Monista vastauksista tulee esiin, että tavoitteellista ja ”jäykkää” toimintaa kaivataan paljon vähemmän kuin joustavaa ja vapaamuotoisempaa toimintaa. Tässä kysymyksessä paikkakunnista tulee konkreettisesti ilmi, kuinka erilaisia

harrastustarpeita ihmisillä on. Harrastamiselle ei pitäisi olla yhtä kaavaa, jota kaikki noudattavat.

Jotkut vanhemmat etsivät jotain tiettyä harrastusta tiettyyn aikaan päivästä tai viikosta. Harrastuksen tulee esimerkiksi olla kello viisi arkena, toisen mielestä lauantai aamupäivänä. Toiset ovat valmiita kokeilemaan erilaisia harrastuksia. He haluavat, että lapsella olisi joku oma juttu. Osa toivoo, että harrastuksessa olisi niin sanotusti kuntoutuksellisia elementtejä, ja jotkut eivät. Toiveet harrastuksen suhteen siis vaihtelevat paljon. Koko aineistossa kuitenkin korostuu oman paikkakunnan puutteelliset harrastusmahdollisuudet erityistä tukea tarvitseville lapsille.

Tärkeää olisi, että paikkakunnilla olisi erilaisia harrastusmahdollisuuksia kaikille. Moni pääsisi harrastamaan, jos pieniä ryhmiä olisi enemmän. Isoimmista harrastusryhmistä saataisiin saavutettavampia lisäämällä ohjausresursseja sekä vähentämällä kilpailuihin tähtäävää toimintaa.

Harrastusten saavutettavuus

Valtaväestölle suunnattuihin harrastusryhmiin osallistuminen ei ole kaikille ongelmatonta. Ryhmät ovat monesti hyvin suuria, jolloin kuormitustekijät kasvavat. Etenkin liikuntaharrastuksia ohjaavat usein vapaaehtoiset toimijat, joilla ei välttämättä ole osaamista erityisen tuen tarpeiden huomioimiseen. Ohjaajia on ryhmissä liian vähän, jolloin yksilöllinen tuki ei toteudu. Vanhemmat toivat esille, että lapset tarvitsevat oman aikuisen mukaan ryhmään lapsen tueksi, mutta harrastukset ovat sen kieltäneet. Opinnäytetyön (2017) haastatteluissa ja tutkimuksissakin on tullut esille, että ympäristö vammauttaa enemmän kuin yksilön toimintakyky.

Tällä hetkellä yhdenvertaisuus harrastusten saavutettavuudessa ei toteudu. Suurin estävä tekijä kyselyssä on, että sopivaa harrastusta ei ole tai sitä ei löydy. Valtaväestölle harrastuksia on enemmän tarjolla. Osaamiskeskus Kentaurin teettämässä Harrastus- ja järjestötoiminnan merkitys nuorten elämässä -kyselyssä (2021) kysyttiin nuorilta, mitkä lisäsivät nuoren halua tai mahdollisuuksia harrastaa. 27 % vastasi ”(jos) asuinpaikkakunnallani olisi minulle sopivaa toimintaa”.

Toivon, että tulevaisuudessa inklusio toimii, ja erityistä tukea tarvitsevat lapset ja nuoret voivat valita haluavatko he osallistua segregoituun vai inklusiiviseen harrastusryhmään. Jotta inklusio toimisi, tarvitaan harrastuksiin koulutettuja

ammattilaisia huolehtimaan toiminnan soveltamisesta ja porrastamisesta. Toiminnan soveltaminen esimerkiksi liikuntavammaiselle sopivaksi, aistiärsykkeiden hallinta tai toiminnan porrastaminen auttaa aloittamaan harrastamisen. Apuvälineet voivat olla merkittävä tekijä harrastamisen onnistumiselle.

Mitkä asiat ovat harrastamisen esteenä ja miten toiminnasta saadaan saavutettavaa ja esteetöntä?

Suurimmat harrastusta estävät tekijät olivat:

- Iso ryhmä
- Liian tavoitteellinen toiminta
- Lapsen keskittymisen haasteet
- Sopivaa harrastusta ei löydy.

Suurimmat mahdollistavat tekijät olivat:

- Ammattitaitoinen ohjaus
- Pieni ryhmä
- Harrastus on kodin lähellä
- Vapaa-ajan avustaja.

Näiden vastausten perusteella voimme päätellä, että monen harrastaminen mahdollistuisi tuetulla pienryhmätoiminnalla. Harrastukseen osallistumiseen vaikuttaa myös seikkoja, joihin harrastusta tarjoava taho ei välttämättä pysty vaikuttamaan. Esimerkiksi se, että harrastus olisi kodin lähellä tai harrastus kiinnostaa lasta. Nämä ovat kuitenkin asioita, jotka tulevat esiin kuuntelemalla vanhempia ja lapsia.

On hyvä muistaa, että ei ole olemassa yhtä ja oikeaa tapaa järjestää esteetöntä tai saavutettavaa harrastusta. Ihmiset tarvitsevat ja haluavat eri asioita. On tärkeää tarjota monipuolista toimintaa.

Isoimpina harrastusta mahdollistavina tekijöinä nähtiin ohjaajien ammattitaito nimenomaan erityisen tuen saralla. Ammattitaitoinen ohjaaja osaa soveltaa toimintaa,

ottaa erilaiset oppijat huomioon ja ymmärtää erilaisia tapoja toimia. Vapaaehtoisia ohjaajia käytettäessä haasteeksi voi tulla ohjaajien kouluttautumisen puute. Esimerkiksi jos ohjaajilla ei ole vapaaehtoistyön puolesta mahdollisuuksia kouluttautua tukemaan erilaisia harrastajia tai jos heillä ei ole alan koulutusta.

Opinnäytetyön (2017) tuloksissa korostuu samoja asioita mitä tässä kyselyssä. Keskeisimpänä osallistumiseen vaikuttavana tekijänä oli ympäristö, joka sosiaalisilla, asenteellisilla sekä fyysisillä ulottuvuuksillaan niin mahdollistaa, kuin estää osallistumista. Näiden yllä mainittujen suurimpien estävien tekijöiden lisäksi opinnäytetyössä nousi aikaisemmat huonot kokemukset harrastuksista sekä tiedon puute.

Miten tieto harrastuksista saadaan vanhemmille ja muille harrastuksista päättävälle taholle?

Tiedon kulkua edistäisi, jos tietoa harrastusmahdollisuuksista olisi kootusti lapsen ja vanhemman ympäristöissä, esimerkiksi kunta, koulut ja muut palvelut, joita lapsi käyttää. Verkkosivustot, joissa olisi kerätty erityisen tuen huomioon ottavat harrastustoiminnot, toisivat tiedot saavutettavasti perheille. Seurat ja muut harrastusta tuottavat palvelut voisivat kertoa verkkosivuillaan, voiko harrastusryhmiin osallistua esimerkiksi avustajan kanssa.

Vanhemmat ilmaisivat, että pyytävät ja saavat tietoa järjestöjen kautta. Olemme yhdistyksessä kokeneetkin tärkeäksi jakaa tietoa muiden toimijoiden tapahtumista, etuuksista ja muusta toiminnasta.

Tiedon puute erityislapsille sopivista harrastusmahdollisuuksista oli yksi oleellinen osallistumiseen vaikuttava tekijä myös opinnäytetyössäni (2017). Opinnäytetyössä kartoitimme haastatteluin erityislasten liikuntaharrastuksiin osallistumiseen vaikuttavia tekijöitä Helsingissä. Silloinkin vanhemmat toivoivat, että tieto harrastusmahdollisuuksista olisi koottuna yhdelle nettisivulle. Tällainen nettisivu ei ole ongelmaton. Kuka sitä ylläpitäisi, ja miten kaikki harrastukset saataisiin sivuille?

Aikuinen harrastamassa

Facebook-ryhmässä annetuista vastauksista kerrottiin muun muassa harrastamiseen liittyviä toiveita ja haasteita. Vanhemmat toivat ilmi harrastamisen liittyviä seikkoja,

joita emme osanneet ajatella. Vanhemman mukana oleminen harrastuksessa oli yksi tällainen asia. Moni kertoi, että vanhemman mukanaolo harrastuksessa on heille tärkeää, tai jopa ehto sille, että erityistä tukea tarvitsevan lapsen tai nuoren harrastaminen onnistuu. Harrastuskyselyssä 26 vastaajaa kertoi, että harrastuksessa olisi tärkeää, että vanhempi tai avustaja pääsee mukaan toimintaan.

Miksi oma aikuinen on aina mukana? Osa vanhemmista kertoi, että oma lapsi tarvitsee tutun ja turvallisen aikuisen mukaan, jotta hän pystyy tai uskaltaa osallistua ryhmään. Osan kohdalla jäimme miettimään, voisiko vanhempi jäädä harrastuksesta pois, jos harrastus olisi tarpeeksi tuettua tai jos lapsella olisi avustaja. Meillä jotkut, ensimmäistä harrastustaan aloittavat, saattavat muutaman kuukauden käydä toiminnassa oman aikuisen kanssa. Pikkuhiljaa aikuinen voi siirtyä kauemmas, aulaan odottelemaan ja pian hän voikin käydä, vaikka kaupassa harrastuksen aikana. Kun rutiini syntyy, toiminta on mielekästä ja olo on turvallinen ryhmässä.

Kyselyyn vastanneista vain noin 20 % vastanneista harrastaa avustajan kanssa. Samalla avustaja nähtiin yhtenä isoimpana harrastuksen mahdollistajana. Miksi avustajien kanssa ei harrasteta enemmän? Eikö avustajia ole tai niitä ei ole saatu? Eikö vastanneilla ole tarvetta avustajille? Vai menevätkö avustajatunnit johonkin muuhun?

Oletus on, että vanhemmat ovat harrastuksissa mukana, koska avustajia ei saada. Vammaisfoorumin teettämässä kyselyssä (2018) ilmeni, että harrastaminen kärsii huomattavasti, kun avustajia ei saa tai avustajatunteja on liian vähän. Saman tuloksen saimme opinnäytetyössämme (2017). Avustajat olivat yksi suurin osallistumista mahdollistava tekijä. Ongelmaksi oli, ettei avustajatunteja saanut riittävästi tai sopivaa avustajaa ei ole löytynyt.

Harrastus on monesti tärkeä osa lapsen ja nuoren itsenäistymisprosessia sekä mieluisaa vapaa-aikaa. Siksi on tärkeää mahdollistaa harrastuksia, joihin lapsi pystyy osallistumaan itsenäisesti, ilman vanhempia.

Harrastuskulttuuri

Kyselyssä liikunta nousee kysytyimpänä ja yleisimpänä harrastuksena. Tämä on linjassa Suomen harrastuskulttuurin kanssa. Sekä Osaamiskeskus Kentaurin (2021), että THL:n (2019) teettämässä harrastamista koskevissa kyselyissä kysytyin sekä

harrastetuin harrastus on liikunta. Liikuntaharrastukset ovat myös meidän harrastuspalveluistamme ne kysytyimmät.

Liikunnallisten taitojen oppiminen kyselyssä saattoi korostua, koska niin moni haluaa liikunnallisen harrastuksen. Vastauksissa lajikohtaiset taidot eivät korostu, joten voimme olettaa, että ei ole tärkeää edetä harrastuksissa pitkälle esimerkiksi kilpailemisen kautta. Tämä on yhteydessä myös siihen, kun toivotaan vapaamuotoisempaa, joustavampaa ja ei niin tavoitteellista harrastusta.

Olisi hienoa nähdä muiden harrastusten arvostuksen nousu. Luovasta toiminnasta on näyttöä osallisuuden ja mielenterveyden edistymisessä (Sitra 2018). Luova ryhmätoiminta lisää osallisuutta ja sitä kautta hyvinvointia (THL, 2019). Taide ja kulttuuritoiminnalla on laajat vaikutukset terveyteen, sosiaaliseen hyvinvointiin sekä oppimiseen. ”Yhteisöllisen ja osallistavan taidetoiminnan on havaittu voivan aktivoida ja parantaa monin tavoin nuorten sosiaalisia taitoja ja vuorovaikutustaitoja, kuten yhteistyötaitoja, kommunikaatio- ja neuvottelutaitoja” (Sitra 2018). Liikunta on toki tärkeää terveyden kannalta, ja jos lapsi ei vapaa-ajalla liiku tarpeeksi, on liikunnalla merkittävä rooli hyvinvoinnin kannalta.

Kyselyn arviointia ja toiveita tulevaan

Erytisesti oli kiinnostavaa tietää harrastavatko lapset ja nuoret omatoimisesti vai ohjatusti, tai kiinnostaako ohjattu harrastus edes nuoria. Vaikka moni harrastaa vapaamuotoisesti, eli ilman ulkopuolista ohjaajaa, niin ohjattu harrastus nähtiin kiinnostavana ja tärkeänä asiana.

Harrastamisessa positiivista oli perheiden harrastuskulttuuri. Moni harrasti yhdessä perheenä. Yllätyksenä tuli, että vanhemmat eivät etsi/ tarvitse harrastusta, joka olisi asuinalueen keskustassa, tai siellä ”missä muutkin”. Nuoretkin toivoivat harrastuspaikan olevan rauhallinen.

Lapset ja nuoret toivoivat, että harrastuksessa olisi muita enemmän tukea tarvitsevia. Tämä tuli esille myös muutamalta vanhemmalta. Sekä lapset että vanhemmat eivät halua, että harrastaja erottuu joukosta tuen tarpeen vuoksi.

Vastauksia tuli suurimmaksi osin pääkaupunkiseudulta, joten emme päässeet vertailemaan harrastuneisuutta maakuntien, maaseutujen ja kaupunkien välillä. Esiin

kuitenkin tuli, että pienemmillä paikkakunnilta puuttuu harrastus nimenomaan erityistä tukea tarvitseville lapsille tai nuorille.

Kiinnostavaa olisi ollut arvottaa harrastamista estävät ja mahdollistavat tekijät. Kuinka paljon painoarvoa vaikuttavilla asioilla on? Kyselyissä on kartoitettu tekijöitä, mutta ei ole selvitetty niiden tärkeysjärjestystä. Asiat harvoin ovat todellisuudessa saman arvoisia. Esimerkiksi halpa hinta on monelle varmasti harrastamista mahdollistava tekijä, mutta ollaanko siitä valmiita joustamaan ammattitaitoisen ohjauksen vuoksi.

Suuremmalle ja laajemmalle kyselylle olisi tarvetta. Erityistä tukea tarvitsevien ihmisten vapaa-aikaa tutkitaan Suomessa hyvin vähän. Koululaiskyselyt kattavat peruskoulussa käyvien vapaa-aikaa melko hyvin.

Olisi kiinnostavaa tietää lisää erityistä tukea tarvitsevien nuorten ja aikuisten harrastamisesta. Kysely harrastuksesta ja vapaa-ajasta olisi tärkeää tehdä lisäksi koulun ulkopuolella oleville tukea tarvitseville ihmisille. Päivä- ja työtoiminta olisi otettava mukaan, kun kartoitetaan erityistä tukea tarvitsevien ihmisten vapaa-aikaa. Tällöin saadaan kokonaiskuva erilaisista tarpeista laadukkaalle vapaa-ajalle.

LÄHTEET

Ahonen Tuuli, Pajulahti Samuli 2017. Erityislasten liikuntaharrastuksiin osallistumiseen vaikuttavia tekijöitä Helsingissä. Luettavissa:

<https://urn.fi/URN:NBN:fi:amk-201704275535>

Hyttinen Nelli 2019. Luovat harrastukset parantavat terveyttäsi – tässä neljä lajia, joista jokainen voi napata tutkitut terveyshyödyt.

<https://yle.fi/aihe/artikkeli/2019/11/25/luovat-harrastukset-parantavat-terveyttasi-tassa-nelja-lajia-joista-jokainen>

Honkala Nina, Laitinen Liisa 2017. Näkökulmia taiteen ja kulttuurin tutkituista vaikutuksista. <https://www.sitra.fi/artikkelit/nakokulmia-taiteen-ja-kulttuurin-vaikutuksiin/> (Luettu 19.21.2022)

Mäkäpäinen, Marjo-Rita 2022. "Kaikki tarvitsevat ystäviä". Kehitysvammaisten koululaisten ystävyysuhteet.

Opetus- ja kulttuuriministeriö 2020. Koululaiskyselyn tulokset.

Osaamiskeskus Kentauri 2021. Harrastus- ja järjestötoiminnan merkitys nuorten elämässä. Luettavissa: https://kentauri.fi/julkaisut_ja_tyokalu/harrastus-ja-jarjestotoiminnan-merkitys-nuorten-elamassa-materiaalit/ (Luettu 19.12.2022)

LIITTEET

Harrastuskysely vanhemmille

Taustatiedot

1. Millä alueella asutte?

Pääkaupunkiseutu, Uusimaa, Etelä-Karjala, Etelä-Pohjanmaa, Etelä-Savo, Kainuu, Kanta-Häme, Keski-Pohjanmaa, Keski-Suomi, Kymenlaakso, Lappi, Pirkanmaa, Pohjanmaa, Pohjois-Karjala, Pohjois-Pohjanmaa, Pohjois-Savo, Päijät-Häme, Satakunta, Varsinais-Suomi

2. Missä roolissa vastaatte kyselyyn?

Vanhempi, Muu huoltaja, Muu

3. Minkä ikäinen erityistä tukea tarvitseva lapsenne on? *

Yli 30-vuotias, 18–29, 14–17, 7–13, 0–6

4. Harrastaako lapsenne yksin, perheen tai kavereiden kanssa?

Tähän sisältyy pelaaminen, nuorisotaloilla käynti, ulkoilu, lukeminen yms. Eli vapaamuotoiset toiminnat, joissa lapsi on aktiivisena osallistujana.

Kyllä

Ei

En osaa sanoa

Lapsi harrastaa yksin.

Lapsi harrastaa yhdessä perheen kanssa.

Lapsi harrastaa kavereiden kanssa.

Lapsi harrastaa avustajan tai tukihenkilön kanssa

Lapsi ei harrasta mitään.

5. Täydennä vastauksia.

Ohjattuun harrastamiseen ja harrastuksen valintaan liittyvät kysymykset.

Näillä kysymyksillä kartoitamme, mitkä harrastusmuodot ovat suosittuja sekä mitä harrastukselta halutaan ja tarvitaan.

6. Onko lapsellanne nyt säännöllinen ohjattu harrastus?

Säännöllisellä ohjatulla harrastuksella tarkoitetaan tässä kysymyksessä toistuvaa ohjattua harrastusta esim. seurassa, järjestössä tai kerhossa koulun jälkeen.

Kyllä, Ei tai Ei nyt, mutta on joskus ollut.

7. Mitä lapsenne harrastaa?

Kuvataide (maalaus, valokuvaus...)

Kulttuuri (teatteri, sirkus...)

Musiikki (soittaminen, laulaminen...)

Liikunta (kuntosali, uinti, tanssi...)

Pelaaminen (lautapelit, konsolipelit...)
Käsityöt (puutyöt, neulominen...)
Lukeminen ja kirjoittaminen (sarjakuvat, runot, kirjat...)
Muu

8. Halutessasi täydennä vastauksiasi.

9. Mikä taho tai mitkä tahot järjestävät lapsenne harrastuksen?

Kunnan/ kaupungin vapaa-ajan palvelut
Koulu (lapsen oma)
Järjestö
Seura
Yritys
Seurakunta
Taidekoulu
Muu

10. Mitkä asiat ovat harrastuksessa tärkeimmät?

Valitse **kolme** teidän perheellenne tärkeintä asiaa harrastusta valitessa.

Hinta
Sijainti
Ryhmäkoko
Ohjaajien ammattitaito
Ohjaajia on vähintään kaksi ryhmässä
Harrastus on arkena
Harrastus on viikonloppuna
Harrastus kokoontuu kerran viikossa
Harrastus kokoontuu enemmän kuin kerran viikossa
Avustaja/vanhempi pääsee ryhmään mukaan
Harrastuksessa saa edetä omaan tahtiin
Harrastus on tavoitteellista
Lapsella on harrastuksessa kavereita
Muu

11. Täydennä valintojasi.

12. Mitä taitoja harrastuksessa olisi hyvä oppia?

Lajikohtaiset taidot (pallon pomputtaminen, syöttäminen).
Liikunnallisia taitoja (tasapaino, kehonhallinta).
Taiteellisia taitoja (maalaaminen, valokuvaaminen).
Vuorovaikutustaitoja (kuunteleminen, kontaktin ottaminen).
Sosiaalisia taitoja (vuorottelu, keskustelun aloittaminen).
Tunnetaitoja (tunteiden tunnistamista ja hallintaa).
Siirtymistä paikasta toiseen.

Itsenäistymisen taitoja (tiedon etsiminen, oma-aloitteisuus).
Ryhmässä toimimista (mukana oleminen, yhteistyö, ohjeidenkuunteleminen).
Kaveritaidot (tavaroiden jakaminen, muiden huomioon ottaminen).
Yhteiskunnallisia taitoja (Asioiden hoitaminen, päätösten tekeminen).
En osaa sanoa.
Muu
Valitse enintään kolme tärkeintä.

13. Halutessasi täydennä vastauksiasi.

Harrastusta mahdollistavat ja estävät tekijät.

14. Mitkä tekijät estävät tai hankaloittavat lapsesi harrastukseen osallistumista?

Ei estä osallistumista Estää jonkin verran Estää täysin EOS

Harrastukselle ei ole aikaa.
Lapsella ei ole harrastuksessa tarvittavia varusteita.
Lapsi on pelokas aloittamaan uuden harrastuksen.
Harrastaminen on liian tavoitteellista.
Harrastaminen on liian kalliista.
Lapsella ei ole harrastuskaveria.
Ohjattuharrastus ei kiinnosta lasta
Sopivaan harrastukseen on liian pitkämatka.
Sopivaa harrastusta ei löydy tai sitä ei ole.
Lapsi ei pärjää isossa ryhmässä.
Lapsensosiaalitentaitojen haasteet.
Lapsenmotoriikan haasteet.
Lapsella ei ole tarvittavia apuvälineitä.
Lapsen haasteet keskittymisessä.

15. Mitkä tekijät mahdollistaisivat tai helpottaisivat lapsesi harrastukseen osallistumista?

Mahdollistaa osallistumisen, Helpottaa jonkin verran, Ei helpota osallistumista tai EOS

Harrastuksesta löytyy vertaisia (ikä ja taidot ovat samankaltaisia).
Harrastuksessa käy joku kaveri.
Aistien yli ja -aliherkkydet otetaan harrastuksessa huomioon.
Vapaa-ajanavustaja.
Esteetön harrastuspaikka.
Pieni ryhmä (enintään 8 harrastajaa).
Ammattitaitoinen ohjaus (kokemusta, koulutusta erityistä tukea tarvitsevista).
Ryhmän sisältö suunnitellaan yksilöllisesti.
Taloudellinen tuki harrastamiseen
Vaihtoehtoisten kommunikointivälineiden käyttö harrastuksessa
Harrastus on kodin lähellä

Huoltaja voi olla mukana harrastuksessa.

Vapaa-ajantaksimatkat.

Harrastus on koulun lähellä

Harrastus on siellä missä muutkin lapset/nuoret käyvät.

16. Muita mahdollistavia ja estäviä tekijöitä harrastuksessa?

Tiedon etsiminen ja saaminen sekä vapaa sana.

17. Mistä saatte tai etsitte tietoa eri harrastuksista erityistä tukea tarvitsevalle?

Järjestöistä

Google -haulla

Sosiaalitoimesta

Ystäviltä ja tutuilta

Terapeutilta

Koululta

Facebook -ryhmistä

Muualta sosiaalisesta mediasta

Muu

18. Mistä toivoisitte saavanne tietoa erityistä tukea tarvitsevien harrastusmahdollisuuksista?

19. Vapaa sana.

Millainen harrastus paikkakunnaltanne vielä puuttuu?

20. Halutessasi anna palautetta kyselystä. Kysyimmekö oikeita kysymyksiä? Olivatko kysymykset selkeitä?

Harrastuskysely lapsille ja nuorille

1. Millä alueella sinä asut?

Pääkaupunkiseutu, Uusimaa, Etelä-Karjala, Etelä-Pohjanmaa, Etelä-Savo, Kainuu, Kanta-Häme, Keski-Pohjanmaa, Keski-Suomi, Kymenlaakso, Lappi, Pirkanmaa, Pohjanmaa, Pohjois-Karjala, Pohjois-Pohjanmaa, Pohjois-Savo, Päijät-Häme, Satakunta, Varsinais-Suomi

2. Minkä ikäinen olet?

3. Mitä haluaisit harrastaa?

4. Harrastatko säännöllisesti ilman ohjaajaa?

Esimerkiksi tällaisia harrastuksia on nuorisotalolla käynti, kirjojenlukeminen, skeittaaminen ja perheen kanssa uimahallissa käyminen.

Kyllä, kavereiden kanssa

Kyllä, perheen kanssa

Kyllä, yksin

En

En osaa sanoa Muu

5. Onko sinulla nyt säännöllinen ohjattu harrastus?

Säännöllisellä ohjatulla harrastuksella tarkoitetaan tässä kysymyksessä säännöllisin väliajoin toistuvaa ohjattua harrastusta.

Joo.

Ei.

6. Mitä harrastat?

Suluissa on esimerkkejä mitä harrastusteema voi pitää sisällään. Esimerkin ei tarvitse olla sinun harrastuksesi.

Kuvataidetta (maalaukset, valokuvaus).

Kulttuuria (teatteri, sirkus).

Musiikkia (soittaminen, laulaminen).

Liikuntaa (jalkapallo, uinti).

Pelaamista (lautapelit, konsolipelit).

Käsitöitä (puutyöt, neulominen).

Lukemista ja kirjoittamista (sarjakuvat, runot). Muu

7. Miksi sinulla ei ole ohjattua harrastusta?

Ohjattu harrastus ei kiinnosta.

Ei ole löytynyt sopivaa harrastusta.

En ole pärjännyt harrastuksessa.

Harrastus ei ollut tarpeeksi tavoitteellista.

Harrastukset eivät ole olleet tarpeeksi kiinnostavia.

Minulla ei ole aikaa ohjatulle harrastukselle.

Harrastukset ovat liian kaukana.

Kaverit eivät käy harrastuksessa.

En ole tullut toimeen muiden ryhmäläisten kanssa.

Vanhemmat eivät antaneet lupaa. Muu

8. Harrastuksessa minulle on tärkeää...

Valitse **kolme** tärkeintä asiaa, jotka tekevät harrastuksesta mukavan.

Kiva ohjaaja.

Pieni ryhmä (enintään 8 osallistujaa).

Harrastus on vain kerran viikossa.

Harrastus on enemmän kuin kerran viikossa.

Muut ryhmäläiset ovat kivoja.

Kaveri käy samassa harrastuksessa.

Opin uusia taitoja.

Toiminta on hauskaa.

Toiminta on mielenkiintoista.

Oloni on turvallinen harrastuksessa.

Harrastukseen on helppo mennä.

9. Väittämiä ohjattuun harrastukseen liittyen

Ehkä

Ei

EOS

Minua kiinnostaa ohjattu harrastus.

Minulle on tärkeä osallistua ryhmäharrastukseen.

Minusta tuntuu helpolta ajatukselta aloittaa uusi harrastus.

Minulle on tärkeää, että kaverini käy samassa harrastuksessa.

10. Kysymyksiä harrastuspaikkaan liittyen?

Millaisissa paikoissa sinä tykkäisit harrastaa? Vastaa väitteisiin.

Hyvin tärkeää Melko tärkeää Ei kovin tärkeää Ei ole tärkeää EOS

Missä on muitakin enemmän apua ja tukea tarvitsevia.

Missä kaikki muutkin lapset ja nuoret

Rauhallisessa paikassa

Kaupungin keskustassa

Kodin lähellä

Koulun lähellä

11. Mitä taitoja haluaisit oppia harrastuksessa?

Sosiaalisia taitoja (miten aloittaa keskustelun, muiden kuunteleminen).

Tunnetaitoja (tunteiden tunnistaminen ja niiden hallinta).

Taiteellisia taitoja (maalaaminen, valokuvaaminen).

Liikunnallisia taitoja (tasapaino, kunto).

Lajikohtaisia taitoja (pallon pomputtaminen ja syöttäminen).

Itsenäistymisen taitoja (tiedon etsiminen, raha-asiat).

Yhteiskunnallisia taitoja (asioiden hoitaminen, asioihin vaikuttaminen).

Muu

12. Kiinnostaako sinua jokin näistä harrastuksista?

Koululaiskyselyssä (2020) suosituimpia harrastuksia olivat seuraavat:

Kiinnostaa tosi paljon Kiinnostaa Kiinnostaa vähän Ei oikeastaan kiinnosta EOS

Parkour

Ruuanlaitto

Eläinkerho
Kuvataide
Tanssi
Kädentaidot